

Posudek vedoucího magisterské diplomové práce

Bc. Jan Ort: Mobilita Romů v kontextu lokálních vztahů. Případová studie z okresu Svidník na východním Slovensku (SR KSES 2007)

Cílem práce J. Orta je sledování dvou typů prostorové a s ní spojené sociální mobility, již realizují a/nebo na jejíž realizaci aspirují Romové z jedné konkrétní lokality na východním Slovensku. Jedná se na jedné straně o sídelní pohyb Romů v rámci obce, a na druhé straně o jejich migraci do českých zemí, obecně považovanou za typickou součást zejm. poválečné zkušenosti Romů pocházejících ze Slovenska. Zásadním přínosem práce je, že autor oba druhy této mobility sleduje v diachronní i synchronní perspektivě a zároveň je ve své práci inovativně vzájemně propojuje díky sledování povahy místních inter- a intra-etnických vztahů, z nichž specifické možnosti realizace prostorové i sociální mobility místních Romů vyrůstají, a zároveň do nich významným způsobem zasahují. Svoje výzkumné cíle v textu jasně formuluje a díky extenzivnímu výzkumu, způsobu zpracování shromážděných dat i přehledné struktuře výsledného textu ve své práci také naplňuje.

Celá práce je založená na vlastním rozsáhlém terénním výzkumu. Autor textu žil 10 měsíců ve sledované lokalitě a s místními Romy navázal vztahy, které mu dovolily sledovat vybraná témata v kontextu každodennosti, co se týče dobového dění na Slovensku i z pozice zúčastněného pozorovatele a svoje pozorování pak i po skončení terénní části výzkumu při formulaci samotného textu svojí závěrečné práce s lidmi ze sledované komunity dále konzultovat, respektive udržovat si vzhled do dalšího vývoje ve sledované lokalitě. Během výzkumu shromáždil úctyhodné množství dat, zejména ve formě zaznamenaných rozhovorů (celkem 314 audionahrávek v délce necelých 197 hodin; rozhovory s romskými účastníky výzkumu byly vedené v romštině, drtivou část zaznamenaných rozhovorů také pro účely předkládané práce přepsal a velkou část pro účely citace v práci také přeložil), terénních poznámek (370 NS terénního deníku) a rozsáhlého množství archivních materiálů. S ohledem na získané písemné prameny je důležitý i fakt, že kromě těchto dokladů shromáždil k historickým událostem v obci komentáře především z romské, ale i neromské strany (byť komentáře romských účastníků výzkumu převažují, což také autor v textu jako jednu ze slabín realizovaného výzkumu přiznává). Nejde tedy jen o soubor archivních dokumentů, ale specifickým způsobem komentovaný soubor archivních dokumentů, se kterými v textu pracuje. Tento výsledek poukazuje na zdařilý způsob realizace terénního výzkumu a snahu o komplexní propojení terénní etnografické a orálně historické části výzkumu s rešerší v archivech, postavené na solidní znalosti relevantní odborné literatury.

Pro analýzu sledované situace pak autor shromážděné prameny nevytěžuje čistě mechanicky, tj. „pouze“ po „faktografické“ stránce, ale zejména si všímá způsobů, jakým o sledovaných událostech a fenoménech různí místní aktéři v různých kontextech a z hlediska různých pozic hovoří. Daří se mu tak odhalovat ambivalenci postojů jednotlivých aktérů sledovaného interetnického soužití, ale i základní diskurzní polohy, do kterých místní lidé zasazují svoje výpovědi a přemýšlení o interetnickém soužití, sídelním vývoji v obci a účasti na (pracovní) migraci. V souvislosti s prací s výpověďmi vztahujícími se ke konkrétním událostem v obci a jejím sídelním vývojem z práce vyplývá otázka (důležitá z hlediska práce

s orálně historickými prameny romské provenience v historickém výzkumu), jak pracovat s datacemi uváděnými navštívenými pamětníky. Zdá se, že autor má tendenci dataci pamětníků minimálně explicitně deklaratorně nezpochybňovat, domnívám se, že na místě by byla větší opatrnost.

Jako významný klad celé práce je nutné vyzdvihnout velký ohled autora na etické aspekty realizace svého výzkumu a dalšího nakládání se shromážděnými daty, odhalující mimo jiné opět úroveň jeho vztahů s lidmi, o nichž ve své práci píše. S etickými aspekty práce souvisí i otázka anonymizace dat a její realizace ve vztahu k jednotlivým osobám, jejichž výpovědi autor ve své práci cituje. Přestože jsme způsob anonymizace jednotlivých osob spolu s autorem konzultovali, musím (sebe)kriticky přiznat, že zvolené řešení pomocí uvádění smyšlených iniciál je přeci jen poněkud nepřehledné.

Velmi kladně hodnotím autorovu práci s odbornou literaturou. Z poměrně obsáhlé bibliografie je zřejmé, že se autor orientuje v dostupné starší i současné literatuře československé i zahraniční provenience k tématu historie a současné situace Romů v československém prostoru, jejich migrace, otázek identity a sociální mobility, debat o možnostech emancipace, mocenských vztazích, etnografické metodologie a problematiky terénního výzkumu, i současné debaty o možnosti aplikace post-koloniálních studií do romistického kontextu. Z tohoto množství literatury, kterou, jak je zřejmé z textu práce autor nejen přečetl, ale také patřičně vstřebal, si pak vhodně vybírá několik studií věnovaných interetnickým vztahům Romů a majoritní společnosti na Slovensku, jejichž základní teze konfrontuje se svým pozorováním v terénu a shromážděnými historickými prameny. Na základě svojí případové studie pak některé z nich inspirativně posunuje dál – viz zejm. komentáře k Scheffelově studii interetnického soužití ve Velkém Šariši; příspěvek k debatě o možnostech interpretace realizace poválečné centrální politiky KSČ vůči Romům z hlediska lokálního vyjednávání jejich realizace tak, jak se jich ve svých pracích dotkl Guy nebo Sadílková; cenná je též jeho případová studie pro výzkum migrace Romů jako případová studie obce, jejíž romští obyvatelé (historicky) spíše preferují z obce neodcházet. Nahlíží tak hned několik témat, kterým byla a je věnována badatelská pozornost a pro další výzkum a uvažování o nich odhaluje další roviny, po kterých je možné odbornou debatu vést.

Co se týče výše zmíněné debaty o lokálním vyjednávání realizace centrální politiky, navrhovala bych pozastavit se ještě nad autorovou interpretací vyjádření pamětníků k dobovým postojům Romů k místním úřadem navrhovaným řešením nové výstavby v obci, respektive odmítnutí umístění romské osady mimo centrum obce (s. 62-64, 119). Autor je interpretuje jako „internalizaci“ stereotypní představy o Romech jako lidech, „kteří musí být pořád spolu“. Domnívám se ovšem, že by stálo za úvahu, zda by zmíněné trvání (některých) místních Romů na tom, že zvažované umístění jejich nových domů v obci by mělo být i jejich volbou, nebylo možné interpretovat jako příklad další roviny jejich aktérství na lokální úrovni.

K výběru literatury a práce s ní připojuji ještě jednu připomínku: pro zasazení autorovy interpretace Fanonových textů v kontextu sledované lokality do širšího rámce by bývalo vhodné i) opřít rekapitulaci Fanonových textů o vlastní komentáře, spíše než komentáře zprostředkované, a ii) zároveň zařadit podrobnější přehled o způsobu, jakým kdo v současné romistice s teorií post-kolonialismu pracuje (podrobněji se ve svém textu nad rámec výčtu

autorů, kteří tímto způsobem post-koloniální teorie využívají, autor vrací jen k Baršovi). Za inspirativní naopak pokládám autorův rozbor textů M. Hübschmannové právě v konfrontaci s Fanonem.

Sympatický je angažovaný postoj autora práce, ve kterém je zřejmý kritický postoj k zásadním historicky zakořeněným mocenským nerovnostem a jejich internalizaci v myslích místních romských i neromských aktérů, jež v lokalitě sleduje, a který ale zároveň nijak nezastiňuje věcně a přehledně prezentovanou analýzu sledované komplexní vztahové situace.

V rámci obhajoby by bylo dobré, aby se autor vyjádřil k otázce, ve kterých ohledech a jakým způsobem by případně zamýšlel svůj výzkum a poznatky o sledované lokalitě rozvinout v budoucnu?

Práce podle mého názoru širší záběru, kvalitou zpracování i prezentace převyšuje požadavky standardně kladené na magisterskou diplomovou práci. Doporučuji práci k obhajobě a navrhuji ji klasifikovat jako výbornou. Doporučovala bych ji též po určitém přepracování k publikaci.

Helena Sadílková, 1. 9. 2017